

"אגורה באהלך עולמים"

(תהילים ס"א)

כי תבוא – תשפ"ב

ניסיון הממון - כוחי ועוצם ידי

לכן ציווה השם שניקה מראשית פרי האדמה, נביא לביתו ונדע כי "לא לנו השם לא לנו", כי הכל ממנו יתברך והוא נותן הכל באמונה ומתנה. נמצא שכאשר אדם מבין מהיכן מגיע אליו כל השפע ולמי שייך הכל, הוא זוכה בגדול.

בעומק הדברים, מדובר בעניין הממון שהפיל גדולים וצדיקים עד שאיבדו מעלתם. אם אדם לא מכין את עצמו לניסיונות בממון הוא עלול ליפול.

במצוות הביכורים יש מחלוקת לעניין עבר הירדן המזרחי, מאיזה טעם הם פטורים מלהביא ביכורים? ר' יוסי אומר: כיוון שאין זו ארץ זבת חלב ודבש, אין להם חיוב ביכורים. הירושלמי אומר: כתוב והבאתי מפרי האדמה שנתת לי השם ולא ממה שנטלתי בעצמי.

כאשר ניגשו בני ראובן וגד למשה לבקש ממנו את חבל הארץ אשר מעבר הירדן, השיבם משה, כיצד יתכן שכולם הולכים להילחם בכיבוש הארץ ואתם לא תיקחו חלק במלחמה? אמרו לו, אנחנו נצא ראשונים למלחמה לפני כולם רק תן לנו חלק נחלה זה. משה מתרצה, אבל לוקח חצי משבט מנשה ומצרפו לשבטים ראובן וגד ללא בקשתו. זאת כיוון שחשש משה לגורל שבטים אלו והשאיר חצי שבט המנשה להשגיח עליהם. נמצא שבני ראובן וגד נטלו את החלק בעצמם ואילו חצי המנשה קיבל חלקו ללא בקשה ולכן לפי טעם הירושלמי שבטי ראובן וגד אינם מביאים ביכורים, שצריך לקבל את האדמה ולא לקחת לבד ואילו חצי המנשה מביא ביכורים.

מסיים הירושלמי ואומר: ראה מה הרוויחו ומה הפסידו השבטים. חטפו את הארץ והפסידו מצוות ביכורים לעולם ולבסוף הפסידו את הארץ, שגלו ראשונים. כל זה בעבור תאוות הממון! בעבורו אבדו מצווה כה יקרה שעבורה נברא העולם.

נביא חיזוק לדברים מהגמרא בברכות שאומרת שמההבדיל שלושה ערי מקלט בעבר הירדן ועוד שלושה בארץ. אומר הקב"ה למשה: הזרח שמש לרוצחים ויש אומרים: הזרחת שמש לרוצחים. רש"י אומר: יפה עשית שהבדלת שלוש ערים אלו לרוצח לנוש שם. שואלת הגמרא, מדוע מבדיל משה שלושה ערים בעבר הירדן עבור שניים וחצי שבטים, בו בזמן שלתשעה וחצי השבטים הנותרים גם כן יש רק שלושה ערי מקלט. היכן היחסיות? אלא, שבעבר הירדן יש ריבוי רוצחים. אך מדוע יש ריבוי רוצחים בעבר הירדן? וכיצד יתכן שמספר הרוצחים בתשעה וחצי השבטים זהה למספרם בשניים וחצי השבטים כך ששלושה ערים מספיקים לכל עבר?

אלא, כאשר באו ראשי השבטים של ראובן וגד לפני משה הם ביקשו את חבל הארץ המזרחי בכדי לבנות גדרות צאן לבקר וערים לנשים ולילדים. נמצא שהקדימו את צאנם למשפחתם וילדיהם. אם נתבונן נראה כמה ילדים נהרסים והולכים לאיבוד בגלל שההורים רצים תמיד אחר הממון.

אומרים רבותינו במדרש: שלוש מתנות ניתנו בעולם: חכמה, גבורה ועושר. כיוון שאינם באות ע"י הקב"ה סופן להיפסק. כך היו שבט ראובן וגד, שהיו עשירים מאוד ומקנה רב היה להם (זה ניתן להם ע"י הקב"ה) וחיבבו את המקנה וישבו בעבר הירדן (ווייתרו על ישיבה בארץ המובטחת בעבור הממון) לפיכך גלו תחילה שנאמר: ויגלו לראובני ולגדי.

בפרשה אנו פוגשים במצוות הביכורים, מצווה זו היא אחת מהמצוות התלויות בארץ, בה אדם לוקח את הפירות הראשונים שגדלים על העץ, מניח אותם בטנא ומביא אותם לבית המקדש. אומרת התורה: "וְלִקְחֶתָּ מִרְאשֵׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְרֵא מֵאֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשִׁמַּתָּ בְּטֵנָא וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׂפָן שְׁמוֹ שָׁם".

אומר המדרש רבה (בראשית, ד,): "ר' הונא בשם ר' מתנה אמר: בזכות ג' דברים נברא העולם - בזכות חלה, ובזכות מעשרות, ובזכות בכורים. ומה טעם? בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים "ואין 'ראשית' אלא חלה, שנאמר "רֵאשִׁית עֲרֶסְתְּךָ", "ואין 'ראשית' אלא מעשרות, שנאמר "ראשית דגנך", "ואין 'ראשית' אלא בכורים שנאמר "ראשית בכורי אדמתך וגו'".

נמצא ששלושת מצוות אלו נקראות ראשית, אך נשאלת השאלה, מה מיוחד במצוות אלו יותר ממצוות אחרות שבעבורם נברא העולם?

אומר הרב זאב וולף: לאחר שברא הקב"ה עליונים ותחתונים, הפריד ודחף את התחתונים חוץ לפלטיין שלו (הורידם מעולמות עליונים לעולם הזה). בשעה שדחפם, היו צועקים בוכים ומייללים (שהיו קרובים לקב"ה ועכשיו מרוחקים ממנו ונמצאים בתחתית עולם העשייה). מה עשה הקב"ה בכדי לפייסם? קבע בכיסאו צורת ראשי הנבראים שבעולם, פני אריה, נשר, שור ופני אדם (בכך כלל כל הנבראים, אדם, בהמה, חיה ועוף) ואמר זהו זכרי מכל הבריות שבראתי. נמצא שהקב"ה רוצה שהבריות ידעו כי הוא ברא אותם וכך גם מצוות חלה וביכורים, שידע אדם שקיבל מתנה מהבורא יתברך ועליו להודות להשם על כך ובעבור שנכיר את בוראנו נברא העולם.

גם האלשיך הקדוש שואל שאלה זו: בעבור מה זכו דווקא מצוות אלו? ואומר: שיראה כל אדם את החרדה שחרד השם על מצוות הביכורים. שילך אדם מביתו עם אשכול ענבים, תאנה ורימון וישים בטנא ויישאנו על כתפו בין הדל ובין העשיר ללא הבדל. ויתקבצו כל בני עיר ועיר בשיר וזמרה ובכל עיר שיגיעו יצאו לקראתם, זקנים ושופטים להודות להשם (כולם יוצאים לקבל פניהם והם מביאים רק אשכול ענבים). ובהגיעם אל שערי העיר ירושלים ירימו קול יאמרו שמחתי באומרים לי. ושואל, על מה קול החרדה הזה על פחות משווה חצי דינר? דע, אומרים עולם חסד יבנה. הכוונה שהקב"ה ברא את עולמו וכל עוצמות הטבע שיש בו ואנו לא שילמנו מאומה על בריאת העולם ואיננו יכולים לשלם ונמצא שהקב"ה ברא את העולם בחסד גמור ללא צורך בתגמול. אבל עם זאת, לדבר אחד מצפה הקב"ה מאיתנו וזה להודות לו על מה שברא בעולמו. על כן אמרו רבותינו כל האוכל ונהנה מהעולם הזה ללא ברכה נקרא גזלן. אדם שמשתמש בעולם בלי להודות מפספס את התכלית, להכיר שיש מי שברא הכל.

אומר האלשיך, הטעם של מצוות ביכורים, שידע הקב"ה שיבוא האדם לארץ זבת חלב ודבש, יבנה לו בית ויטע כרם (הפירות שהיתה נותנת הארץ היו מבורכים כדוגמת הפירות שהביאו המרגלים) ויגידו בני האדם, כוחי ועוצם ידי עשה לי את החייל הזה ונשכח מה עשה הבורא יתברך עבורנו. ובכדי שלא נשכח את השם, עלינו להניח את הסל על כתפינו ולבוא לבית המקדש להגיד תודה על כל מה שנתן לנו הבורא ברוך הוא. למה הדבר דומה? לאריס שעובד בכרם ורואה אשכול ענבים ראשון שגדל, הוא קוטף אותו, רץ לאדונו להראות לו ואומר: לא עלה בדעתי לאוכלו לפניך. אומר האדון אם כך, אשכול זה תשאיר כאן ומכאן והלאה כל הגידולים עבורך.

ניתן לצפות בשיעור המלא בערוץ של הרב דוד לוי ביוטיוב

בני ראובן וגד איבדו מצווה יקרה מאוד בעבור הממון שנטלו שלא כדין ועל כן גלו ראשונים. מי שלא ידע לשמור ולגדור עצמו בעניין הממון עלול לאבד מדרגתו! אנו רואים אנשים שבאמצע התפילה מתחברים למסך לבדוק מה עשו המניות שלהם, יש שמאבדים תפילה בעבור עסקה, עובדים שעוה רבות ולא קמים בבוקר לתפילה וכו'.

התורה אומרת על מצוות המעשרות, שצריך אדם להתוודות: "לא אֶכְלְתִי בְאֵינִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בְעֶרְתִּי מִמֶּנּוּ בְטָמֵא וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמַת שְׂמֵעַתִּי בְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתֵנִי", זו מצוות וידוי מעשרות. מיד אומרת התורה: "הִשְׁקִיפָה מִמַּעַן קֶדֶשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיַעֲקֹב וְאָמַר רַש"י: עשינו אנחנו את שגורת עלינו, עשה אתה את המוטל עליך. ואומר רש"י בבראשית על הפסוק: "וַיִּקְרָמוּ מִשָּׁם הַיָּגְנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל פְּנֵי סָדֵם וְאַבְרָהָם הִלֵּךְ עִמָּם לְשִׁלְחָם". 'כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקפה ממעון קדש' שגדול כוח מתנות עניים שהופך מדת הרוגז לרחמים' (הופך מידת הדין לרחמים).

שואל **הספורנו**: כיצד יתכן שמתוודים על דבר שעשינו וקיימנו? האם יש אדם שמתוודה על כך שהניח תפילין? הרי אין וידוי על קיום מצוות עשה וכאן אנו אומרים ביערתי מהבית וגם נתתיו ללוי משמע עשיתי. מתרץ הספורנו: מעשרות אלו היו אמורים להגיע לבכורי ישראל ולא ללוי ולכהן, אך בגלל חטא העגל איבדו זכות זו הבכורים וזכו בהם הלוויים והכהנים ועל כך מתוודים.

פירוש נוסף של **השמש שמואל**: התורה כותבת – "לא אֶכְלְתִי בְאֵינִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בְעֶרְתִּי מִמֶּנּוּ בְטָמֵא וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמַת שְׂמֵעַתִּי בְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתֵנִי". יש כאן כפילות במילים, אם שמעתי בקול השם וודאי שעשיתי כציווי שלו. מה פשר הדברים? אומר הרמב"ם שכל אדם צריך לתפוס את המצווה בפן השטחי שלה (כיצד לקיימה) וגם בעומקה, להבין מה כוונת הקב"ה במצווה ולא רק אופן הביצוע.

יש דין קדש עצמך במותר לך, אדם יכול לאכול ולשתות כל היום בהיתר והוא נקרא נבל ברשות התורה. כאשר באים למצוות המעשרות יבוא אדם ויגיד אני נתתי לעני, עשיתי את המוטל עלי. אבל מה העומק במצווה הזו? הרי לקב"ה יש דרכים אין סוף לפרנס את אותו עני. אלא, רוצה הקב"ה שתדע שלא לעולם חוסן. מה שיש לאדם היום לא בהכרח יהיה לו מחר ויודה אדם לקב"ה על מצבו הטוב וידע שהכל ממנו יתברך ברצונו נותן לו וברצונו לוקח ממנו. אז התורה אומרת לנו להתוודות על ששמענו לקול השם ונתנו לעני, אבל מה עם עומק המצווה? השבת את הדברים ללב?

אם נחזור למצוות ביכורים כפי שגילה האלשיך שכל מטרתה שלא יגיד אדם כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. למרות שאין לנו היום בית מקדש ואין אנו יכולים להביא ביכורים, אבל פנימיות מצוות הביכורים שייכת גם היום ואולי יותר מתמיד. נסביר: אם בעבר, בכדי להרוויח כסף היה אדם צריך להתאמץ ולעבוד קשה, היום נתן הקב"ה אפשרות לפתח איזה סטרטאפ ולעשות ברגע מיליונים וברגע האדם מתגדל עולה על רכב פאר ומרגיש מרום מעם. אדם ייקח את אשכול הענבים שלו (המיליונים שלו) ילך לשיעור תורה ויחזור לפרופרציות הנכונות שחלילה בדיבור או במחשבה של רם לבבך, יאבד אדם את עולמו ברגע. זה כוח הממון ולא סתם אומרים שניסיון עושר קשה מעוני (שלא נעמוד באף אחד מהם). יוריד אדם את הגאווה שיש לו על הממון שהשיג, העולם הזה הוא לא העיקר! אם בגלל הכסף אדם יתחיל לעשות עבירות ויפסיד תפילות ולימוד הוא מאבד את העולם הבא שלו והופך את העיקר לטפל.

נזכור תמיד שהכל ממנו יתברך ונדע להיזהר מאוד בענייני הממון, שלא נאבד את מעלתנו. שנוכח להתנהג כיעקב אבינו ולא כשבת ראובן וגד.

מכאן נלמד שאם נגזר על האדם להרוויח סכום מסוים באותה שנה, נניח מאה אלף שקלים. אבל באמצע השנה הוא גנב עשרים אלף שקלים. אז אומר הקב"ה: אני נותן לך שמונים אלף שקלים לו למאה אלף. ונמצא שבכל מקרה מקבל האדם את המגיע לו וגם אם לא היה גונב את העשרים אלף, היה הקב"ה משלם לו את כל המאה והיה לו בהם ברכה. אבל כעת שגנב עשרים אלף ונטל אותם שלא כדין, לא תהיה לו ברכה וסופו שיאבד גם את השמונים שקיבל מאיתו יתברך.

הניסיון בעניין הממון קשה מאוד, אבל מי שעומד בו מרוויח. התורה אומרת שיוסף היה יפה תואר ויפה מראה. מתי הפעם הראשונה שהתורה כותבת זאת? לאחר שיוסף נמכר לעבד בבית פוטיפר ומתמנה להיות אחראי על כל ממונו של פוטיפר. אומר **הכלי יקר**: יפה תואר ויפה מראה, הכוונה שכשהיה יוסף עבד, לא היה לו עניין לקחת ממון. אך גם כאשר על פיו יישק דבר, אינו משנה מהתנהגותו ולא לוקח דבר והוא נשאר יפה תואר ויפה מראה.

ראשי בני ראובן וגד לקחו את העיקר ועשו אותו טפל ולהיפך. את המקנה עשו עיקר ואילו את מצוות יישוב הארץ ומצוות ביכורים שהם העיקר, הפכו לטפל. אם ראשי שבט בני ראובן וגד נפלו בעניין הממון והפכו עיקר לטפל, כל דור שיבוא אחריהם, ירד נמוך יותר. כאשר יש ממון על הפרק, יש תחרות, מתחילה שנה ומריבה ומכאן הדרך לרצח היא קצרה. ולכן בעבר הירדן יש ריבוי רציחות כי ע"י שהפקיעו עצמם ממצוות הביכורים, ששורשה שלא יהיה אדם אומר כוחי ועוצם ידי, חזרה להם התחושה שהם הפועלים ולהם הכוח וזו מתכונת להגיע בסופו של דבר לרצח.

אומר **הרמב"ם** (מורה נבוכים, ג,לט): "וְזֶה יְהִי מִשְׁפָּט הַפְּהִינִים מֵאֵת הַעַם מֵאֵת זֶבְחֵי הַזֶּבַח אִם שׂוֹר אִם שָׂה וְנִתֵּן לָפָהוּ הַזֶּרֶע וְהִלְחִיטִי וְהִקְבַּחְהָ" – כי הלחיים בעבור היותם ראשית לגוף, והזרוע בעבור היותו ראשית האברים המשתרגים בגוף, והקיבה ראשית המעינים, כי הראשית בכולם ינתנו למשרתי עליון לכבודו". מי שנותן את הראשית, הדבר גורם לו להתבונן שהכל מאיתו יתברך ולכן יש לכל אחד לשים את הסל על הכתף ולהרגיש שהכל מתנה מהבורא יתברך.

אנו יודעים שעל כל דבר שאנו מכניסים לפה עלינו לברך וזה מטבע שטבעו חכמים. ומדוע תפסו רבותינו דווקא בלשון 'מטבעו'? כיוון שהעולם תופס שבעל המאה הוא בעל הדעה, הוא בעל הכוח! אומרים רבותינו, מטבע של חכמים אלו הברכות וזה כוחן של ישראל ונמצא שהפכו רבותינו את היוצרות, שלא המטבע הוא הכוח אלא הברכה.

ידוע עוד שיעקב אבינו זכה לעושר גדול, ובזכות מה זכה לכך? היינו חושבים שאולי זה בעבור שהיה מתוקן ביסוד (ראובן כוחי וראשית אוני) והיסוד הוא מקור הברכה. או אולי בעבור שהיה איש תם וישוב אוהלים ידבק בתורה. אבל אומר **הרמב"ם**: לא זה ולא לה שגרם לעושרו של יעקב, אלא בעבור שעבד את לבן בכל כוחו, לפיכך נטל שכרו בעולם הזה. ליעקב היו את כל הסיבות האפשריות לא לעבוד את לבן בכל כוחו, שהיה מרמה אותו תמיד ומחליף את משכורתו עשרת מונים. אבל התורה מעידה שלמרות הכל יעקב עובד את לבן בכל כוחו ובעבור זה זכה לעושר. אם היינו אנו במקום יעקב, כנראה שהיינו מרגישים מרומים ולא היינו נותנים מאה אחוז מעצמנו בעבודה. אבל יעקב מבין שאין לו דין עם לבן, כל הברכה שלו היא מהשם יתברך ולכן ממשיך יעקב לעשות את עבודתו בצורה הכי טובה שניתן. יעקב עובד בכל כוחו עד שגם כאשר אמר לו הקב"ה שהגיע הזמן לברוח מלבן, יעקב קורא לרחל ולאחיו לשדה ולא הולך אליהם. זאת כיוון שרצה לשמור על הכבשים היטב גם בשעה שמדבר הוא עם נשותיו, שכל זמן שלא ברח מהמקום הוא משגיח על הכבשים.

מסופר על **הרב שך**, שכאשר היה מבוגר ולא יכול היה עוד להמשיך ולמסור שיעורים בישיבה, הוא ניגש לרב אלישיב ושאל, האם מותר לו להמשיך לקבל משכורת מהישיבה, זאת על אף שהוא דמות מרכזית שנתן כל חייו למען הישיבה, שמו הולך לפניו והוא מושך אחריו אנשים ותורמים. זו זהירות הנצרכת בעניין הממון. ואם נשאל מדוע לא פסק לעצמו הרי וודאי שבמהלך כהונתו הגיעו לפתחו שאלות דומות שפסק בהן. אלא, שלא רצה שתהיה מעורבת אצלו נגיעה אישית שחלילה לעולה להטות את הדין.

מוקדש לרפואת אלעד בן מירב, רבקה בת שרה, ישראל מרדכי דוד בן שמעון צבי, משה בן רבקה, רבקה בת פרחא, רון בן מתילדה, לעילוי נשמת דוד בן מרים, ולהצלחת עם ישראל

ניתן לצפות בשיעור המלא בערוץ של הרב דוד לוי ביוטיוב

שבת שלום! הרב דוד לוי